

Ahmed Hamdi Tanpınar ile son romanı için bir konuşma

Ahmed Hamdi Tanpınarın son romanı olan (Huzur) üzerinde görüşmek üzere, kıymetli muharriri evinde ziyaret ettim. Eseri okuduktan sonra, müellifi ile görüşmenin zaruri olacağı kanaatine varmıştım. Çünkü, bu romanında Tanpınar, bize yeni bir takım şeyler anlatmakta ve son büyük harb öncesi insan ruhunu hususî bir şekilde tahlil etmektedir.

— Romanınızı yeni bitirdim. «Cumhuriyet» te tefrika edilirken de okumuştum. Sizi çok beğendiğim, yorucu bulduğum yerler oldu. Kitabınız üzerinde konuşabilir miyiz?

— Hayhay!... dedi. Fakat daha evvel size iyi bir haber vereyim! Yahya Kemalın sıhhati çok iyi.

Ve Ahmed Hamdi Tanpınar uzun uzun bana Yahya Kemalden bahsetti. Nihayet sualimi sormağa muvaffak oldum:

— Huzur'un tekniği beni çok düşündürdü. Fikre çok yer vermiş gibisiniz. Sonra vaka hem var, hem yok gibi. Bir takım ikinci derecede şahıslar ve vakalar üzerinde ısrar ediyor, sonra bırakıyorsunuz.

— Romanın muayyen bir tekniği olabileceğine inanmıyorum. Elli senedenberi bu sanat çok değişti. Ben bilmem istediklerimi yapmağa cesaret ettim mi? Size niyetlerimi anlatıyorsam roman tekniğini nasıl anladığımı izah etmiş olurum. Evvelâ romanın şiir ve düşünce ile beraber yürümesini istedim. Vakıâ düşüncelerimizi hareket halinde göstermek mümkün, belki de müreccaktır. Fakat o zaman karaktere malolur, mahiyetini kaybeder, hulâsa ferdeleşir. Ben ise meselelerin münakaşasını istiyordum. Psikolojik tahlillerde böyle.

İkinci derecede bir şahsın psikolojisini hareketlerle izah edersem, daha ziyade bir müşahid ve hâdiselere maruz olmasını istediğim asil kahramanımın yerine onları geçirmiş olacaktım. Halbuki bu ikinci derecede şahısların Mümtazın etrafında hem tesir edici bir «zemin», hem de fikirlerinin ve duygularının değişik aynaları olmasını istiyordum.

Hulâsa bir düşünce ve duygunun bir kaç zaviyeden görünüşünü istiyordum. Kaldı ki benim için hareketin kendisi, kendimiz de ve etrafımızda yaptığı tesir kadar mühimdir. Ben okuyucunun bir müşahidle, onun içinden geçenlerle karşılaşmasını istiyordum.

— Niçin?
— Çünkü münakaşayı kendim yapmak istiyordum. Zaten bugünün romanının bir tarafı da buna doğru gidiyor. Tabii bunlar niyet ve tasavvurlarım...

Ahmed Hamdi Tanpınar ve muharririmiz

Sanat, niyetten daima başka ve hattâ, dostum Vehbinin dediği gibi çok fazla bir şeydir.

— Romanınızda Mümtazın çocukluğuna ve bilhassa tâbirinizle söylüyeyim, ilk tecrübesine fazla ehemmiyet vermişsiniz, halbuki sonra bunu bırakır gibisiniz?

— Hayır, bırakmıyorum. Çünkü Mümtaz bütün hayatı boyunca o iki gecenin tesiri altındadır. Onda sanatkar taraf, bu ağır şartlar içinde doğar. Bir nevi complex teşekkül eder. Hata karşısında günah ve vicdan azabı kompleksi. Aşk ve dolayısıyla hayatı hususî bir şekilde görür. Sonra zamanla bu kompleksi, gene bir nevi -tâbir yerinde ise- Euridice, yahud orphens kompleksine tahavvül eder. Yani Mümtaz ölüm düşüncesinin tehdidi altında yaşamağa başlar ve etrafındaki şeyleri ancak kaybetmek korkusu içinde sever, yahud kaybetmiş gibi sever.

— Bu romanı asil yazmaktaki gayeniz ne idi?

— İkinci Cihan Harbinin başında düşündüklerimizi ve meselelerimizi anlatmak. Bizi de tehdid eden bu umumî felâkette dünya ile müşterek ve ayrı taraflarımızı göstermek.

Harbin başladığı gece ben bir hasta başında hep bunları düşünmüştüm. Romanın asil kahramanları İstanbul ve bizim musikimizdir.

Fakat bununla kalmıyor. Tabiatile bir cihan harbinin başlaması kadar mühim meseleyi mevzu olarak alan bir roman, bizzat insanı ve insanın taliini düşünmekten vazgeçemezdi.

— Evet, insanın tali üzerinde çok duruyorsunuz?

— Durmağa da değer. İnsan biçare ve tezad içinde bir mahlûktur. Kendisinden yahud eserin den çok aşağıdır. Bu hakikatte «eşrefi mahlûkat» bir ratedir; tabiate bir ilâh gibi hükümandır. Fakat kendi hayatını bir türlü idare edemez. Çünkü ferdî sıfatile sahibi olduğu «varlık», hayat dediğimiz şeyin kendisi ile ve işçisi olan içtimai insanla her an mücadele halindedir. «Varlık» tektir ve gayrisine tahammül edemez. Onun için dünya

çok geniş, hayat türlü türlü imkânlarla dolu olduğu halde biz, birbirimizi ezerek yaşarız. En iyi niyetten en kötü neticeler çıkar. Mesud etmek isteriz, fakat bedbaht oluruz. Bu insanın umumi ve ebedî kaderidir. Bunun yanına bir de zamanımızın azgın meselelerini koyun. Öyle muvazenesiz bir devirde yaşıyoruz ki... Her an, medeniyet ve insan oğlu, asırların yarattığı her şey tehlikede. Ferd her an tassallûta maruz...

— Çare?..

— Çare, mücadele. Bu mücadele iki türlü olabilir. Ya kanla! «Bu kılıç senin bağrını delecek!» fakat cevabı yanbaşındadır: «Seninkini de...» Her kanlı mücadele, bir başkasını doğurur. Bence insan oğluna kendisinden ve kâinattan mesul olduğunu öğretmekten başka çare yoktur. İnsan hayatın yapıcısıdır ve her şekille ondan mesuldür. İnsan mesuliyettir.

— Suad niçin intihar eder?

— Allahı bulamadığı için. Suad benim tasavvurumda bugünkü insanlıktır. Hareketlerini gerektiği gibi kontrol edemediği için bedbahttır. Fakat Suad kendi hikâyesini anlatacaktır. Mümtaza bıraktığı mektubda bunu söyleyecek. Onu ayrı neşredeceğim. Okuyucu burada Huzurun meselelerini daha vâzih şekilde bulacaktır.

— Başka romanlarınız var mı?

— Var! Evvelâ «Sahnenin dışındakiler» adlı Mütareke devrine aid bir romanım var. Fikir hayatına bu senelerde uyandım. Onun için böyle bir kitab yazmayı daima düşündüm. O da yakında çıkacak. Sonra belki en sevdiğim hikâyem var. Aydaki kadın... Fakat o daha bitmedi.

— Mevzu nedir?

— Mevzuu... Hayat. Bilir misiniz, rüyada insanlar birbirinin gözlerine bakamazlar. Ve bakarlarsa çok ızdırabilirler? Derhal uyanırlar. Bence bu, ferdiyetimizin kaba ve satıl tarafından kurtulunca birbirimizle karşılaşmaktan korkmamızdır. Bir nevi içten çalışan vicdan azabı...

— Huzurun plânını niye şahıslara taksim ettiniz?

— Demin anlattığım şey... Huzurda herkes istemeden mu-

kavvî ve zalim, Gene herkes mağdurdur. Mümtaz üç kişinin tesirine maruzdur. İhsan, Nuran, Suad...

— Kitabınızdan memnun musunuz?

— Çalışırken çok memnundum. Şimdi bu suale cevap vermek artık okuyucunun hakkıdır.

Bir lâhza durdu, etrafına baktı; sonra devam etti: — Mademki sordunuz söyleyeyim; memleketimizde zihni bir tenbellik var, bir safсата gibi görünecek ama, ızdırabsız ve meselesiz yaşıyoruz. Eğer kitab bu tenbelliği silmeğe yardım ederse mesud olurum. Bir de benden sonra yazacaklara ufak bir yardımım olursa...

Ayrılırken «Cumhuriyet» in alâkasına çok minnettarım. Her size, hem de okuyuculara teşekkür ettiğimi söylemeyi unutmayın!» dedi.

NECDET EVLİYAGI

